

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-374-3-17>

**UKRAINIANS AT THE WARSAW ACADEMY OF ARTS:
ON THE ISSUE OF POLISH-UKRAINIAN ARTISTIC RELATIONS
IN THE 1920S AND 1930S**

**УКРАЇНЦІ У ВАРШАВСЬКІЙ АКАДЕМІЇ МИСТЕЦТВ:
ДО ПИТАННЯ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ МИСТЕЦЬКИХ
ВЗАЄМИН У 1920–1930-Х РОКАХ**

Denysiuk O. Yu.

*PhD in Art History,
Associate Professor at the Department
of Theory and History of Art
National Academy of Fine Arts
and Architecture
Kyiv, Ukraine*

Денисюк О. Ю.

*кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри теорії
та історії мистецтва
Національної академії
образотворчого мистецтва
та архітектури
м. Київ, Україна*

Упродовж останніх десятиліть культурно-мистецькі взаємовпливи все частіше стають предметом наукових досліджень, викликають зацікавлення дослідників України та Польщі. Особливо загостилася увага до цього питання після повномасштабного російського загарбницького вторгнення до України 24 лютого 2022 року, коли Польща стала тимчасовою домівкою для багатьох українських біженців, а на політичному рівні співпраця України та Польщі набула небачених раніше близьких партнерських стосунків. Все це актуалізувало як сучасні культурно-мистецькі взаємини так і зростання інтересу до досліджень у історичному та культурному контекстах.

Польсько-українські взаємини у сфері культури та мистецтва у міжвоєнній Польщі були одним із небагатьох факторів, що сприяли зближенню двох народів, хоч і вони мали суперечливий характер. Висвітлення їх у контексті навчання українських студентів у Варшавській академії мистецтв (далі ВАМ – авт.) – питання, яке до цього часу не ставало предметом окремих наукових розвідок, а висвітлювалося побіжно, здебільшого у контексті розгляду творчості окремих митців, що навчалися там, чи то Українського мистецького куртка «Спокій», членами якого були українські студенти ВАМ.

Метою даної розвідки є встановлення на основі опрацьованих архівних документів ВАМ імен всіх українських студентів тих часів та проаналізувати їхні студентські творчі роботи, що збереглися у фондах музею академії, розкрити участь українських митців у художньому

житті тогочасної Варшави. Адже всі ці питання на сьогодні висвітлені як в українських та і польських наукових працях тільки поверхнево та фрагментарно. Хоча базовий потенціал дослідження є вагомий та широкий – ціла когорта українських митців, які навчалися у 1920–30-х роках у Варшавській академії мистецтв, досягнули кожен по-своєму, в більшій чи меншій мірі, певних мистецьких успіхів, а дехто з них – феноменальних. Своєю творчістю їм вдалося засвідчити свою національну ідентичність, стати частиною польсько-українських мистецьких взаємин, невід’ємною складовою українського мистецтва ХХ століття.

Передусім коротко окреслимо найважливіші історичні віхи цього навчального закладу, які матимуть значення для розуміння сутності та особливостей ВАМ, в якій здобували освіту та формувалися як митці десятки українських студентів. ВАМ, що була відома спершу як Школа образотворчих мистецтв у Варшаві (заснована в 1904 році) і тільки у 1932 році отримала статус Академії (для зручності застосовуємо для різних років назву Академія – авт.). Спочатку це був приватний заклад, створений з ініціативи Т. Дуніна, К. Стабровського та М. Замойського. Відмітимо, що детально історію школи, її статuti та навчальні програми аналізує К. Піворські у книзі «Історія академії образотворчого мистецтва у Варшаві 1904–1964» [4]. На сьогодні, це по-суті єдине видання, присвячене цьому питанню, всі інші публікації посилаються на нього.

Після відновлення незалежності Польщі у 1918 році, було прийнято рішення про націоналізацію школи образотворчого мистецтва. Будівлю школи разом із землею за адресою Вибжеже Костюшкове 18 (де дотепер знаходиться один із корпусів ВАМ) також передано державі. Проте, в силу різних причин, її відкриття відбулося тільки 11 березня 1923 року [1]. Директором став Кароль Тихий. Власне тому, саме з цього року, аналізуємо збережені особові справи студентів у архіві ВАМ.

Початково структура Академії складалась з чотирьох відділів: живопису, скульптури, інтер’єру та графіки. Студенти мали проходити дворічний загальний курс і два роки спеціалізації. Від 1933 року було утворено один факультет із чотирма спеціалізаціями: живопис (Тихий, Прушковський), скульптура (Бреєр), графіка (Скочилас) і декоративне мистецтво (Чайковський). Ця структура проіснувала до 1939 року [4]. Докладалися зусилля для того, щоб підтримувати баланс у класах як образотворчого, так і прикладного мистецтв. По завершенню Академії випускнику можна було вступити додатково на педагогічний курс та отримати ще і диплом вчителя рисунку, який дозволяв викладати в школах. У деяких особових справах українських студентів також збереглися теоретичні праці з педагогіки, наприклад в особовій справі Ніла Хасевича знаходимо таку працю на тему «Рисунок як виховний

чинник», а також відповідну заяву про надання можливості скласти випускний іспит [2]. Цікаво, що при вступі до Академії абітурієнт, окрім подачі творчих робіт, необхідних документів та вступного іспиту, мав також ще написати есе на тему «Що мене цікавить у мистецтві?». Одна із таких письмових робіт збереглася у особовій справі студента Петра Грегорійчука, який вступив 1938 року [3]. Дипломна робота також складалась із двох частин – творчої та письмової. Творчі роботи виставлялися на щорічній виставці дипломних робіт (збереглися навіть фото цих виставок), письмові здавалися та перевірку і були складовою загальної оцінки.

Отже, під час опрацювання особових справ студентів в архіві Академії, що стало можливим завдяки стипендіальній програмі Центру Мерошевського у Варшаві, з метою уточнення списку українських митців, які у міжвоєнний період навчалися там, вдалося достовірно встановити прізвища понад 20 українських студентів. Це – Петро Андрусів (1927–1936 – тут і далі роки навчання), Ніл Хасевич (1926–1933), Петро Холодний (1928–1934), Василій Цюман (1938–1939), Олекса Дрюченко (1938–1939), Дмитро Дунаєвський (1928–1932), Петро Гругорійчук (1938–1939), Яків Гніздовський (1938–1939), Іван Кейван (1932–1937), Ярослав Кириленко (1928–1931, 1933–1937), Ізідор Теофіл Кузьмович (1929–1932), Ольга Мариняк (1926–1931), Петро Мегик (1921–1925), Юрій Миць (1935–1938), Петро Омельченко (1921–1923), Володимир Побулавець (1924–1928), Наталія Тищенко (1930–1935), Олекса Шатківський (1931–1939), Микола Щербак (1923–1926), Грегорій Трофімчук (1931–1932), Вячеслав Васьківській (1926–1938), Вітольд Манастирський (1935–1939). Це саме ті студенти, які у власноруч заповнених анкетах у графі національність, зазначили українську, а у графі релігійна приналежність – православне або греко-католицьке віросповідання. Треба врахувати, що чимало документів цього періоду втрачено під час Другої світової війни, тому результати дослідження об'єктивно є неповними та опираються виключно на збережених матеріалах. Також відмітимо, що вперше список всіх студентів ВАМ від 1904 до 1964 року було опубліковано у книзі Ксаверія Піворського [4], але в ньому зазначено тільки дату народження, рік вступу і у випадку отримання диплому – завершення навчання, без інших деталей. Ще одна важлива деталь, тільки шестеро з них завершили Академію та отримали диплом – В. Манастирський (1939 – тут і далі рік захисту диплому), В. Васьківський (1938), О. Шатківський (1939), П. Холодний (1934), Н. Хасевич (1937), Т. Кузьмович (1959).

Також в контексті даного дослідження важливо зазначити, що серед українських студентів Академії умовно можна виділити дві групи. Перша – політичні емігранти, вихідці із Наддніпрянської України, що

опинилися на території Польщі за політичними мотивами (неприйнятність радянської влади) і мали відповідний юридичний статус, визначений у низці польських і міжнародних документів. Друга – студенти, що походили зі Східної Галичини і Волині, які в той час належала до Другої Речі Посполитої. Українське населення цих територій польський уряд послідовно кваліфікував як «русинів», тому не дивно, що у деяких анкетах як національність зазначено «русин». Також важливо зазначити, що в архіві знаходимо вступні анкети і тих українців, які подавали свої документи на вступ, але не були зараховані з тих чи інших причин. Серед таких вступників-українців – Шостак П., Пазюк Г., Савюк П., Савчак В., Комарук А., Нестерчук Є., Мельничук, Курак І., Сагайдаківський М. та інші.

Міжвоєнний період став часом становлення численних мистецьких об'єднань. Наприклад, навколо малярської майстерні проф. Т. Прушковського виникли: 1923 р. – «Братство св. Луки», 1929 р. – «Варшавська школа», 1932 р. – «Масонська ложа». Учні Ф. Коварського заснували гурток «Призмат» (1933), а студенти проф. В. Скочилися – Мистецькі угруповання «Ритм» і «Рит». І це далеко не повний перелік подібних мистецьких об'єднань того часу.

Українські студенти, у свою чергу, заснували гурток «Спокій» (1927–1940), в діяльності якого керувалися ідеологічними засадами на закріплення національних і державницьких цінностей в сучасних формах образотворчого мистецтва [7]. Внесок гуртківців у розвиток українського мистецтва того часу беззаперечний, адже в досить складних умовах існування, вони популяризували українське мистецтво, були тим осередком, навколо якого гуртувалися молоді українські митці на чужині. Гурток був офіційно зареєстрований польською владою та чи не найяскравішим прикладом польсько-українських мистецьких взаємин у Варшаві в досліджуваній період. Його співзасновниками, фундаторами стали студенти ВАМ – П. Мегик, В. Побулавець, О. Мариняк, П. Андрусів та Н. Хасевич, які склали ядро гуртка. У різні роки членами «Спокою» окрім вищезгаданих митців були: М. Адамчук, М. Букатевиц, Б. Борковський, В. Гаврилюк, С. Дричик, Г. Кабайда, Д. Дунаєвський, О. Карпенко, А. Кирилук, О. Ковалевська, Т. Кузьмович, І. Курах, О. Мариняк, Л. Маслов, Ю. Миць, П. Омельченко, Ю. Пазюк, П. Павлючук, Н. Тищенко, Ю. Трохимчук, С. та О. Тимошенко, П. Холодний-молодший, Я. Федосюк, О. Шатківський, М. Щербак та інші. Загалом 33 дійсних члени, які активно брали участь у виставковій діяльності та 64 – з почесними та прихильниками гуртка [7; 8]. Виявилось, що не всі українські студенти ВАМ ставали членами гуртка, але, натомість до нього записувалися студенти інших мистецьких закладів Варшави. Відзначимо, що найбільше діяльність

гуртка «Спокій» досліджує на сьогодні мистецтвознавець Роман Яців, який є автором низки публікацій на цю тему та особисто знав членів гуртка – О. Шатківського та П. Мегика [7; 8].

Ще однією цікавою знахідкою, вже у фондах музею Варшавської академії мистецтв стали деякі збережені студентські роботи на негативах. Відомо, що більшість мистецьких робіт було втрачено під час II світової війни, але завдяки збереженим фото цих робіт, архів яких доступний зараз онлайн [1], маємо уявлення, наприклад, про студентські рисунки оголеної натури Ніла Хасевича, живописну роботу Олекси Шатківського, графіку Я. Кірієнка, логотип авторства П. Андрусіва та оригінал збереженої керамічної вази П. Холодного-молодшого. Мабуть праць українських студентів, що збереглися на негативах є значно більше, але значна кількість не має підпису, відповідно не можлива їх точна ідентифікація.

Отже, в рамках даної розвідки на основі збережених архівних документів нами встановлена абсолютна більшість студентів – українців ВАРМ окресленого періоду, коротко проаналізовані деякі особливості їхнього перебування, навчання в Академії. На часі – дослідження участі українських митців у художньому житті тогочасної Варшави, можливі творчі взаємовпливи з педагогами через призму виявленого матеріалу в архіві та фондах Академії. Та вже сьогодні матеріали даного дослідження можуть стати фактологічним підґрунтям для подальших наукових розвідок, можуть прислужитися як вузькому колу фахівців мистецтвознавців, культурологів чи істориків, так і широкому загалу зацікавлених поляків та українців.

Література:

1. Archiwum prac studenckich sprzed 1939. URL: https://muzeum.asp.waw.pl/collective/pawtucket/index.php/archiwum/Show/displaySet/set_id/10 (дата звернення 20.10.2023)
2. Chasiewicz Nil. Osobowa teczka numer 60. Archiwum ASP w Warszawie.
3. Gregorijczuk Piotr. Osobowa teczka numer 262. Archiwum ASP w Warszawie.
4. Piwocki K. Historia Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, 1904–1964. Wrocław-Warszawa-Kraków 1965, 240 s.
5. Steckiewicz S. Akademia Sztuk Pięknych w Warszawie. URL: <https://culture.pl/pl/miejsce/akademia-sztuk-pieknych-w-warszawie> (дата звернення 24.10.2023)
6. Zbór akt studenckich sprzed IX'1939 roku. Archiwum ASP w Warszawie. Znak sprawy: AA.01.63.109.2023.

7. Яців Р. «Візія батьківщини» як ідеологічний вектор діяльності українського мистецького гуртка «Спокій» у Варшаві (1927–1939). Народознавчі зошити. № 5 (161). 2021. С. 1096–1103.

8. Яців Р. Олекса Шатківський та український мистецький гурток «Спокій». Матеріали до історії українського мистецтва 1920–1930-х років. Львів. 2013. 67 с.

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-374-3-18>

COLOR SCIENCE – FUNDAMENTAL SCIENCE

КОЛЬОРОЗНАВСТВО – ФУНДАМЕНТАЛЬНА НАУКА

Dorohan I. V.

*Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department
of Creative Arts and Design
Dnipro National University
named after Oles Gonchar
Dnipro, Ukraine*

Дорогань І. В.

*кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри
образотворчого мистецтва і дизайну
Дніпровський національний
університет імені Олеса Гончара
м. Дніпро, Україна*

Кольорознавство як наука сформувалася у другій половині XIX століття і складається з кількох розділів. Одні вивчають фізичну теорію кольору, інші досліджують кольоровий зір, а треті встановлюють закони кольорової гармонії. Кольорознавство – наука молода, але сьогодні розвиток її постійно вдосконалюється.

Для живописців і майстрів декоративно–прикладного мистецтва проблема кольору завжди була актуальною, а також, скажімо, для архітектора чи ткача – для всіх, хто використовує колір у своїй професійній діяльності, тому кольорознавство, як наука про колір, є найпотужнішим засобом художньої форми.

Проблемами кольору займаються фундаментальні науки: філософія, естетика, історія та теорія мистецтва, філологія і навіть археологія. Багатогранність пізнання кольорознавства базується на поєднанні об'єктивного (світло) та суб'єктивного (почуття).

«Кольорознавство – це комплексна наука про колір, яка містить в собі сукупність даних фізики, фізіології, психології та суміжних із ними наук, що вивчають природний феномен кольору» [5].